

dobrotnika ob njega petdesetletnici, dojde slavljenču dovolj čestitk od blizu in daleč.

Svojega skromnega posvetila ne moremo boljše zaključiti nego s silno značilnimi kiticami, s katerimi je završil dični jubilar podlistek v »Slov. Narodu« z dne 23. m. m., v katerem si je napisal sam skromno, a jako primerno in dovtipno spominščico.

50.

Nisem doktor ne — profesor,	Mlad iskal sem v zlatih zvezdah,
Čist značaj je moja čast . . .	Kje pač moj zaklad gori,
V tujcih z roko kruh si služim —	Kje utriplje srce moje,
Srce, um je doma last . . .	Prašal sto in sto oči . . .

Našel zlata nisem v zvezdah . . .

Našel zlato pa srce . . .

Z mano čuti, z mano ljubi,

Z mano nosi vse gorje . . .

Sundečičeva slavnost v Kotoru se je izvršila dne 24. m. m. prav lepo in častno za toli zaslužnega pesnika »narodnosti in bratske sloge« med Jugoslovani. Slavljenču je došlo nad 400 telegramov in pismenih čestitk, počastila ga je deputacija ruskih visokošolcev, brez števila čestivcev iz Boke in Črne gore, italijanski kralj ga je odlikoval z višjim redom itd. itd. In vse to je našlo čilega in zdravega starčka (rojen je bil 6. julija 1825. l. v Golinjevu blizu Livna), ki še vedno poje in navdušuje mladi naraščaj za ideale, katerim je on služil, »a kako služio, zna mu Bog i znadu ljudi«. Njegova klasična dela (Vršidba, Krvava košulja, Milje i Omilje itd.¹⁾ so znana pač vsakemu izobraženemu Slovencu. Sundečič je dobro znan tudi čitateljem našega lista po svoji pesmi »Slovenki«. Lani je bival in se razvedroval dalje časa v divnem Bledu ter tedaj zapel:

»Oh bicli cviete iz bledskih gora,
Gdje sada moja boravi zora:
Slovenka — čedo prediela toga,
Slovenka — vila srdašca moga!«

Zgodovina slovenskega slovstva. III. del. — Drugi zvezek. Spisal profesor dr. Karol Glaser. V Ljubljani 1897. 8°. 177—338 str. Založila »Slovenska Matica«.

Prof. Glaser mi je v svojih polemikah v minolem letu sicer odrekal sodbo o literarni zgodovini in deloma — vsaj zdelo se je tako — tudi tistim, na ktere sem se skliceval in opiral v svojih nazorih; svaril je celo urednika tega lista pred mojimi ocenami in pozival druge sodnike, da se oglasijo v tem spornem vprašanju; vendar naj mi bode dovoljeno izpregovoriti še o letošnjem zvezku par besed. Tega ne storim, kakor bi hotel dokazati, da me prof. Glaser ni »ugnal«, temveč ker se III. del, o katerem sem govoril lani, tudi letos nadaljuje in mi je torej ostala pravica do končne besede.

V svoji obrambi je prof. Glaser v prvi vrsti poudarjal, da sodba o njegovem delu ne gre meni, na drugem mestu pa je preveč naglašal, kakor bi mu jaz delal namenoma krivico, in kakor bi mu ničesar ne hotel priznati. Prezrl je povsem, da sem vedno priznal obilni trud in veliki pomen njegovega dela, da

¹⁾ Glej: »Slov. Narod«, podlistek l. 1895., št. 249, 250. in 251. —

sem priznal vrednost njegove zgodovine tudi v ti nepopolni obliki; priznal sem torej vse, kar je bilo treba! Prezrl je, da sem govoril sine ira et studio, da sem sodil tako zgolj zato, ker naju ločijo najini načelno različni nazori glede namena in načrta literarne zgodovine. Ker je slovesno zatrjeval, da se ne da vrniti od svojega pota, je umevno, da je tudi letos ostal na istem stališču, in da je po stari metodi reševal svojo težavno nalogo.

Priznam, da je prof. Glaser nekoliko upravičeno vzkliknil napram očitkom V. Oblaka: »Potemtakem pa popiši, sirota, das geistige Leben, če moreš« (III. zvezek str. IV.). Res, težko je pisati zanimivo o slovstvu, ki se je gibalo do francoske revolucije le v ozkih mejah cerkvenih potreb in verskih bojev. Zakaj vse, kar se je pisalo in tiskalo dotlej, je imelo skoro izključno verski namen, da se uduši protestantovsko gibanje, katero so bili pričeli širiti Trubar in njegovi pristaši s spisi in knjigami, in proti kateremu je bilo treba nastopiti katoličanom z istim orožjem! — A če nam je francoska doba prinesla, kakor priznava Glaser sam (II. zv. str. 39.), »začetek izvirnega klasičnega pesništva, začetek pravega znanstvenega delovanja itd.«, tedaj bi bili smeli že tu pričakovati, da ubere prof. Glaser drugo pot. Toda recimo, da tudi ti začetki povestne književnosti — tako je menil Mencinger čisto prav! — glede svoje izvirnosti in mislovitosti niso bile na posebno visoki stopinji, ker je bilo povsod treba šele orati ledino in se boriti z jezikom, in zlasti ker so se najboljše sile porabile za praktične potrebe, ko je bilo treba spisovati: slovnice, abecednike, berila, katekizme itd., a pri tem težaškem poslu je pisateljem povsem nedostajalo pravega razuma za leposlovje (glej Prešernovo »Novo pisarijo«!) — toda navzlic vsem tem težkočam je provzročilo leto 1848. zopet novo gibanje. Ko so se pomirili boji na političnem in gospodarskem polju ter so se polegli prvi viharji, ko je začelo poganjati seme, ki se je zasejalo l. 1848., in donašati sadove, in ko se je začela po šolah in svobodnih društvih širiti splošna izobrazba, tedaj se je pripravljala tudi naši lepi literaturi pot, in nastopili so naši Jenki, Erjavci, Levstiki, Mencingerji i. dr. — neposredni predniki in deloma vrstniki slovenske literarne dobe *αατ'έξοχ'ύ* — Stritarjeve dobe, kateri tudi Glaser pripisuje največjo važnost glede notranje vrednosti! (III. zv. str. I.). Ali se pa mari pri teh možeh tudi ni dalo opisati duševno življenje? —

Mesto obljubljenega IV. zvezka smo dobili letos konec III. zvezka, v katerem se nadaljuje krog »Slovenskega Glasnika« z Janežičem na čelu. Završen je razgovor o Marnu, in za njim so na vrsti naslednji pisatelji in pesniki: Cegnar, Umek, Jenko, Bile, Kočevar, Vijanski, Trdina, Krek, Mencinger, Hrovat, Tušek, Erjavec in Levstik ter še nekaj drugih mož, ki so pa deležni samo drobnega tiska.

V prvi vrsti pogrešamo potrebne preglednosti in sistematične razvrstitve. Kakor se vidi, je bilo Glaserju za razvrstitev odločilno kronološko načelo; zraven pa je pisatelje vvrstil po glasilih, v katerih so sodelovali. Prav to pa je na škodo preglednosti celega dela. Sedaj ni jasno, zakaj je dr. Glaser vvrstil marsikoga v to skupino, ki naj sega samo do l. 1870., in ne v zadnjo dobo, dasi spada zlasti še živečih pisateljev glavno delovanje v poznejšo dobo — menda samo zato, ker so nekdanj sodelovali tudi v »Slov. Glasniku«. To je pretesnosrčna sistematika, ki proizvaja včasih čudne prikazni. Marušič, ki še živi in piše, je zašel pred Slomšeka, baron Winkler, ki še deluje v pravnem slovstvu, je prišel v Jeranov krog; Mencinger, čigar znameniti »Abadon« je izšel l. 1893.(!),

ki nam je letos podal zanimivo »Hojo na Triglav«, in od katerega še pričakujemo marsikatero imenitno delo, je v krogu »Slovenskega Glasnika« in takisto Levstik, ki bi bil vsekakor yreden sam svojega odstavka /spričo svoje vsestranske vplivnosti na razvoj naše poezije in proze.

Boljše bi bilo, da bi bil prof. Glaser združil pisatelje v posamezne skupine poedinih književnih strok. Nekaj mož bi se dalo združiti n. pr. v krog »praktičnih slovničarjev«, med katere bi sodili A. Marušič, ki je »celo v pesmi opeval jezikovno vprašanje« in še vedno deluje v ti stroki, nadalje: Hrovat, Šolar, Winkler in morda še kdo; skoro vsi ti so skrbeli in še skrbe za pravilno slovenščino v uradih in med narodom. Drugi bi prišli v druge skupine n. pr. kot »domači zgodovinarji« itd. Zlasti pa bi bilo želeti, da bi bil prof. Glaser vse one pisatelje, ki zastopajo leposlovje (beletristiko), obdelal skupno; seveda bi se bil moral v celoti odreči kronološkega načela. Tako bi se dosegla večja preglednost, in dobili bi zgodovino po sestavnih skupinah poedinih, zlasti glavnih strok, kakor si jo želi n. pr. Fékonja (»Dom in Svet« 1897), in kakor jo je obdelal tudi Šafařík.

Metodi, po kateri je zasnoval dr. Glaser prejšnje zvezke, je ostal zvest tudi v tem zvezku, toda dvomim, da je ta v prid njegovemu delu; in zato si usojam tudi letos ponoviti željo, da bi se prof. Glaser vsaj v zadnjem delu svojega velikega podjetja povzpcl na nekoliko modernejše stališče. — Ko sem lani izrazil isto željo in zahteval psihološko metodo, ki je vendar dandanes že obče veljavna v slovstvenih zgodovinah, me je prof. Glaser smešil, ker sem izrazil svoje mnenje v prispodobi! Res je, da vsaka prispodoba malo šepa, torej je tudi moja malce šepala, v bistvu pa sem vendar trdil pravo.

Prof. Glaser navadno omeni pri vsakem literatu različne date, našteje potem njegova dela in poda včasih tudi njih vsebino. To je skoro vse, a to dandanes ne zadošča več. To je vnanje sestavljanje in zbiranje, ki seveda ni nič manj zaslužno, nego prava slovstveno-zgodovinska pragmatika, a slovstvena zgodovina to ni! Moderno raziskavanje slovstvene povestnice ne loči več umotvora od umetnika, temveč smatra oba za nerazdružno enoto, in umotvor razumemo šele tedaj, kadar spoznamo njegov postanek iz duševnega položaja umetnikovega. Ni torej dovolj, če se pove, da je ta ali oni pisatelj napisal to ali ono delo, temveč pokazati treba, kakšni doživki in dogodki so dovedli pesnika ali pisatelja, da si je izvolil baš ta motiv, in da ga je obdelal prav v ti ali oni obliki.

Tu ne velja izgovor, da se o proizvodih naših literarov to ni dalo izvršiti. O Mencingerju, tem duhovitem esajistu, bi se dalo vendar kaj drugega povedati, nego je povedal prof. Glaser, ki je napisal o njem pravzaprav le polovico strani — vse drugo je zgolj vsebina njegovih spisov — dočim je privoščil drugim, neznatnejšim literatom po cele strani. Kaj bi se dalo vse povedati o »Abadonu«! Tudi je prof. Glaser prezrl par Mencingerjevih spisov, n. pr. »Slavnostni govor« in originalno novelo »Cmokavzar in Ušperna«! Pri le-ti bi bilo treba tudi pripomniti, v kakšnih razmerah je nastala, in kateri namen je imela.

Ali pa poglejmo Jenka; kako navadno, šablonski je obdelan! »Slovenski Heine« bi pač bil zaslužil malo več pozornosti. Saj je Levec že pred devetnajstimi leti vedel toliko lepega in zanimivega povedati o njem v članku o »Odličnih pesnikih in pisateljih slovenskih« (»Zvon« 1897. l.).

Obširna »priloga«, ki obsega preko 100 strani, nam podaje uradne razglase, vire, naslove knjig in naposled književnost ogrskih Slovencev (molitvenike, pastirske liste, pesmi) ter kratek »dodatek«. Pripomnje se mi ne zde povsem srečne; mnogokrat se v prilogi prav po nepotrebnem samo ponavlja, kar je bilo že povedano v glavnem besedilu, n. pr. o Medvedovem rastlinskem imeniku (202) i. dr. In pa še nekaj! Vse te obilne številke, katerih tu pa tam kar mrgoli, niti ne dosežejo svojega namena, ker je vse zmešano; številke v tekstu in v prilogi se ne ujemajo, in dostikrat dobiš v prilogi čisto kaj drugega, nego si iskal; mnogokrat sploh v prilogi ni številke, ki so v tekstu, in narobe. Tako prelistovanje in iskanje po knjigi sploh ni prijetno in postane le nepotrebna muka, če niti ne doseže svojega namena. Da te zmešnjave ni pisatelj kriv, ampak korektor, to že radi verjamemo, toda kaj to pomaga! — Imenik pisateljev je premajhen in nepopoln. Tako ne najdemo v njem n. pr. Tušeka, Šolarja, Winklerja itd., a mnogo manj važnih je vestno zabeleženih. Na str. 279. bi moral biti govor o nekem Jan. Stritarju, a na dotični strani ni tega pisatelja.

Da se je pri tako obširnem gradivu vrnila tudi kaka stvarna napaka, temu se ni čuditi. Pomota glede rojstnega leta dr. Mencingerja se je v slovenskih listih že popravila; tudi to sem že omenil, da je izpuščen tu pa tam kak spis. Opozorili so me tudi, da prof. Trdina ne stanuje v Bršlinu pri Novem mestu, temveč da biva in piše prav v Novem mestu, kjer ima svojo hišo, v Bršlin pa hodi le redno na izprehod. Takih podrobnih malenkosti bi se dalo še več omeniti, a umeje se samo ob sebi, da so pri takem delu neizogibne.

Toda poleg vseh ugovorov in očitkov nismo tako zagovedni, da ne bi priznali in omenili važne okolnosti, ki kolikor toliko izpričuje dr. Glaserja; uverjeni smo namreč, da mu je nedostajalo časa, da bi bil ves obilni material temeljito proučil ter si o vsakem delu in vsakem pisatelju ustvaril svojo sodbo. Zato je sicer njegova povestnica v svoji prvotni obliki nepopolna, a podatki, katere nam je zbral prof. Glaser — gotovo z velikimi težavami in naporji — nam bodo dobri pripomočki za nadaljnje pragmatično prirejevanje literarne naše zgodovine. Glaserjevo delo ima torej tudi v ti obliki trajno vrednost, katere mu ne more nihče odrekati.

Ko se izdado razne korespondence naših slovstvenikov in se z njimi pojasni marsikaj v njih življenju in delovanju, in ko se napišejo tudi monografije, katerih ni doslej še skoro nič, ondaj bode tudi prof. Glaserju možno spopolniti svojo »zgodovino« ter jo dovesti do one dovršenosti, katero si želim jaz in z menoj mnogi drugi

Dr. Fr. Vidic.

Samosvoje mesto Trst in mejna grofija Istra. Prirodnoznanški, statistični, kulturni in zgodovinski opis. Spisal S. Rutar. Ljubljana, 1897. Izdala Matica Slovenska. II. snopič, str. 129—280.

V letošnjem snopiču nam pisatelj najprej opisuje šolstvo v Trstu, njegovi okolici in po Istri. Tabelarni razkazi o šolah in učencih so vzeti iz uradnih popisov, katere objavlja vsako leto šolska oblast na Primorskem. K strani 132., v. 1. i. d. bi se bilo lahko dodalo, da je največ kriv istrski deželni odbor italijanski, da je ljudsko šolstvo po slovanskih delih Istre na tako nizki stopinji.

V drugem odstavku nas pisatelj seznanja z raznimi dobrodelnimi zavodi, društvi in časopisi po Tržaškem in po Isri.